

Láng Zsuzsa

A KULTÚRÁT ÉN SZÉLESEBBEN
ÉRTELMEZEM

FÉNER TAMÁS ATTRIBUTÁLT PORTRÉI

FÉNER TAMÁS KOSSUTH-, PRÍMA-, BALÁZS BÉLA-DÍJAS FOTÓMŰVÉSZ, ZSURNALISZTA, RANGOS LAPOK FŐSZERKESZTŐJE, TANÁR – SOROLNÁM MÉG, DE SAJNOS CSAK HAT ÚJSÁGOLDALRA KORLÁTOZÓDNÁK TERJEDELMI HATÁRAINK, ÉS HAGYNÉK HELYET A KÉPEKNEK IS – MÉG A NYÁR KÖZEPÉN KIÁLLÍTÁSRA INVITÁLTA A NÉZŐKET. PORTRÉIN A MAGYAR KORTÁRS KULTÚRA SZÍNE-JAVA LÁTHATÓ, EGY KIS KIEGÉSZÍTŐVEL.

Száz éve ismerjük egymást, sokat dolgoztunk együtt, tudom, hogy alanyaid közeli ismerőseid, de nevezhetjük barátainak is. Hogyan válogattad össze hat évtizedes portréterméséből a kiállítás szereplőit, és mi a fene az az attributált portré?

Egyetlen szempontom volt, hogy azok az emberek legyenek láthatóak, akik nekem ma Magyarországot jelentik. Van közöttük olyan, akit ismerek és tisztetek, és olyan is, akit tiszteltem, de korábban nem ismertem. Heller Ágít nem olvastam előtte, csak hallgattam meg láttam, de az a sokszínű, furcsa szerep, amit élt, kíváncsivá tett: egyszerre volt társasági ember, filozófus és homo politicus, ebbe próbáltam beletalálni, megpróbáltam megfejtetni. Amikor a kiállításról elkezdtem gondolkodni, az első, ami fontos volt, az Kassák, aztán a Nyenyő, vagyis a Barcsay, Bálint Bandi. Szóval elővettem egy párat ezekből a korai történetekből. Az attributált portré az, ami egy jelentőséggel bíró vagy annak vélt tárggyal megkísérlő aktualizálni a kép üzenetét.

Azért az sokat elárul, hogy személyes ismerősöd volt a magyar kultúra krémje. Kevesen tudják, hogy a diákjai Van Gógh-nek hívták Bernáth Aurélt és hogy kit neveztek Giccshalusi Strébernek...

A kultúrát én szélesebben értelmezem. Úgy gondolom,

hogy a kultúra mindazon ismereteknek, technikáknak az összessége, ami a társadalom fenntartását biztosítja. Ezért is vettem elő olykor sok évtizedes portrékat, hogy megtöltsen új, érvényes tartalommal.

És volt merszed írni is hozzá.

A Film Színház Muzsikánál töltött harminc évem alatt például rühelltek, hogy írok. Mindig is szerettem írni, simán vállaltam a szövegeket. De nemcsak az írástól mentem az idegeire a kollégáknak, hanem azért is, mert elvártam, eredménytelenül, hogy mielőtt elmennek a színházba fényképezni, olvassák el a darabot. Csak hogy értsék a próbán, hogy miről van szó – mit mondjak, nem lettem nagyon népszerű az ötletemmel. De volt, hogy dührohamot kaptam attól a kolleginától, aki behozta a gyereket a szerkesztőségbe, és egész nap kötött. Ez azokban az időkben volt, amikor még volt annyi pénzük a szerkesztőségeknek, hogy hat külföldi lapot járassanak, nem tudtam felfogni, hogy akkor miért nem ül le olvasni, miért nem tanul nyelveket. Húsz évvel később igazat adott nekem.

Min múlik a jó portré?

Sok mindenben. Nálam például attól is függött – a lapoknál –, hogy újságíróval mentem vagy egyedül. Ha ketten mentünk, akkor könnyebb volt, mert szerencsés esetben az illető ismerte a témát, tudta, miről van szó. Ha pedig jó kollégával hozott össze a munka, akkor az kifejezetten nagy segítséget jelentett, mert úgy tudta preparálni a modellt, hogy elvitte abba a hangulatba, ami a képhez kellett. Ha egyedül mentem, akkor nem volt mese, fel kellett készülnöm belőle. Fotósoknál nem szokás sajnós az ilyesmi, pedig tudnod kell, mivel lehet meg-

fogni, elkapni, rávenni, hogy arra mozduljon, amerre te akarod. Nagyon sok múlik a fényképezőgépen is. F3-as Nikonom volt, és hozzá egy nagy fényerejű portré objektívem, hatalmas lencsével – és senkit nem tudtam lefényképezni vele, mert mindenki gúvadt szemekkel bámulta a gépet. Kellett vennem egy kisebb fényerejű objektívet, ami viszont feltűnés nélkül eltűnt a tenyeremben.

A virtuális kiállítás októbertől egy hónapig fizikai valójában is látható volt a 2B galériában, de a kettő között nem volt teljes az átfedés.

Nem a személyeket hagytam ki, hanem azokat a képeket, amelyeket vagy felületesnek, vagy csak nem elég jónak tartottam. Csók Pista bácsi, Voigt Vili sajnós kimaradtak. De egészen más okokból kimaradt (mindenből) Esterházy Péter, mert amikor elmentem hozzá, kétpercenként megszólalt a mobilom, idegeségemben nem tudtam kikapcsolni, úgyhogy egyszerűen kihajítottam az ablakon, de a fotózás, talán érthető okokból, elmaradt, így aztán nincs is róla képem. Még mielőtt megkérdeznéd, hogy akarom-e bővíteni a portrésorozatot, sietek leszögezni, nem. Szerintem ez készen van. Amikor annak idején megcsináltam a zsidó könyvet, azért tettem, mert akkoriban a szocializmus meghatározta létformák kiüresedtek. Mi maradt? A vallás. Valószínűleg tudomásul kell vennünk, hogy egyszer véget ér egy téma, márpedig akkor érdemes újat keresni. És én mindig valami újat kezdtem. Amikor befejeztem a szociót, kezdtem a városfotózást. Ami elkezdődik, az könyörtelenül véget is ér.

A jelképek viszont visszatérnek mindig.

A tojás, a hal, a pászka jelképes erővel bír. Bibliából és kitekert tóratekercsből fotóztam ki konkrét szövegeket, de a világegyetért sem akart összeállni az, amit szerettem volna láttatni. Kétségbeesetten kértem segítséget Komoróczy Gézától, aki elővett egy szövegkiemelőt, áthúzott négy betűt, és azt mondta, hogy ez az Isten neve. Mondtam, Géza! Megvan! Aztán a következő kiállításon nagy területeket raktam tele a mindenható nevével, ebből mindenesetre most Iványi Gábor fején landolt vagy kétszáz.

De nem lehet a véletlen műve az sem, hogy Ferge Zsuzsa szociológus portréjához egy imakendőt tetél. Ráadásul, ha jól tudom, a tulajdon nagyapádét. Sári, a lányod, nála tanult szociológiát, „Ferge-girl” volt, ahogy a rajongó tanítványok nevezték magukat volt, és a professzor asszony még az egyetem után is hosszasan egyengette a sorsát.

A kiállítás meghívóján is ez a portré szerepelt. Ferge Zsuzsa nagyapja rabbi volt, és a „jiddise mame” kötődést akartam érzékeltetni vele. Sajnos minden hiábavaló volt, az is, hogy térden állva kértem a lányomat, hogy ne legyen újságíró, teljesen fölöslegesen, mert az lett. És Ferge-girlként ragaszkodott az etikus magatartáshoz, úgyhogy annak rendje és módja szerint ki is rúgatta magát minden újságtól, rezsimtől függetlenül. Most Németországban él.

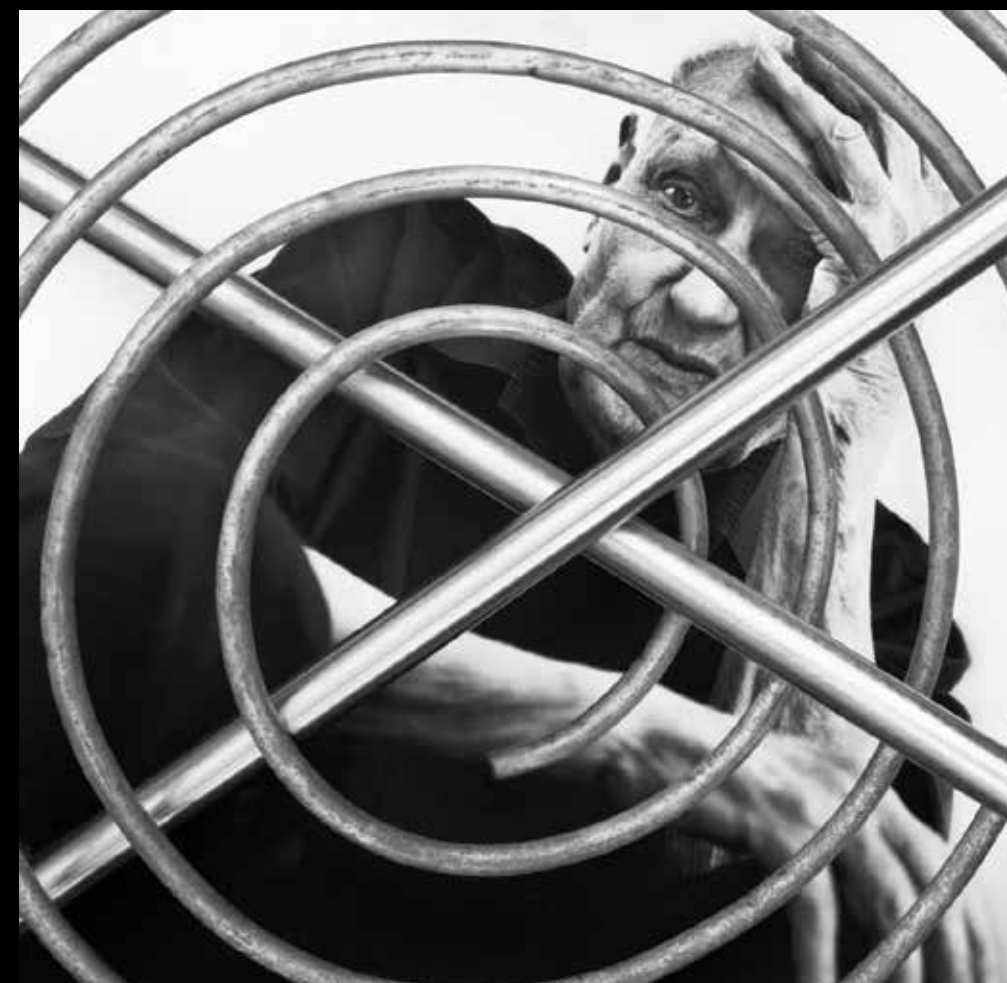
Kassák Lajos festőművész, költő

Ferge Zsuzsa szociológus

Heller Ágnes filozófus

Jancsó Miklós filmrendező

Parti Nagy Lajos író

El Kazovszkij festőművész

Konrád György író

Köztudottan nem vagy a legkorszerűbb technikák követője, emlékszem, már volt mobilod, mégsem lehetett elérni, soha nem hallottad, hogy hívnak. Mikor kérdeztem, hogy mégis hol tartod a telefonodat, hogy nem hallod a csörgést, azt válaszoltad: a helyén, a varrógép fiókjában. Ha nem vagy egy hi-tech-júzer, akkor milyen technológiával készültek az attributált képek?

Minden kép analóg technikával készült, de a módszerek különbözőek voltak. Többnyire egymásra fotózással dolgoztam, de az is előfordult, hogy tárgyat tettem a képre.

Vasat, csövet, ketreget, kösz.

Ne nálam tessék reklamálni. Van, amikor a rideg valóságot közelebb hozza a fémrúd, a fém, és van olyan is, amikor az ember elcsodálkozik, hogy ez hogyan alakulhatott így.

A lakásod múzeum, de a festményeken, kerámiákon kívül kirívóan sok a fegyver. Még mindig megálgaldokolt militarista vagy?

Naná. Csak az utóbbi időben nem merek kimenni a lőtérré a járvány miatt.

Még mindig ott van a repülőgép a pákozdi nyaralód kertjében?

Három. Meg egy ágyú.

Szállóige volt, hogy csak MiG-ed nincsen, de gyorsan kikérte magadnak, hogy' már hogyan lenne... Jerger Krisztina művészettörténész, aki a kiállításaidat rendezte, és aki sajnos nincs már közöttünk, komoly harcot vívott azért, hogy ne tetess egy repülőgépet a Múcsarnok (hajdan volt) Kamaratermébe, lévén, hogy az a képeidet láthatatlanná tenné...

És még csak hisztizni sem kezdett tőle, egy collstokkal bebizonyította, hogy úgy hülyeség az egész, ahogy van, és én be is láttam, hogy igaza volt. De azért valahogy úgy alakult, hogy egy csomó ejtőernyőt és két teherautónyi hajtóművet, motort és légcsvart csak szétszörtünk a teremben. Amúgy már magamnak is gyanús lettem, hogy vajon honnan ered ez a fegyvermánia, végül egy orvos barátom megfejtette, hogy ez valószínűleg egy poszttraumás sokk. Így próbálom feldolgozni a kisgyerekként átélt háborús élményeket.

Az jó, hogy van #fener.hu – megőrzi a portréidat az örökkévalóságnak. Látod, hogy hányan nézik?

Nem. De talán nem is fontos. Sokkal fontosabb, hogy akit érdekel, az láthassa, lapozhassa. Annyian, ahányan vannak.

Nem nagyon szaladt a szívedre az informatika.

Tényleg nem, márpedig a digitális fényképezés legalább annyira informatika, mint fotózás, és a leghatározottabban úgy érzem, hogy ehhez nincs sok közöm. És ezért nem gondolom azt sem, hogy tanítanom kellene valahol. Olyan mezsgyén jár az informatika – nemcsak a technikai része, hanem a gondolkodási mód is –, ahol szerintem nekem nincs keresnivalóm. Van egy barátom, aki néprajzkutató, élete egyik főművét finnekkel dolgozik együtt. Kutatásukban a skandináv mesék motívum katalógusát állítják össze. Most tartanak a tizenhetedik kötetnél. Az ilyesmi valahogy engem nem inspirál.